

瓦間·金碧相組繡·觀之者目為之明·有聲如吹塤箎·如過雨·又如水激崖石·或如鐵馬馳驟·劍槊相磨戛；忽又作草蟲鳴切切·乍大乍小·若遠若近·莫可名狀·聽之者耳為之聰·予以問上人·上人曰：“不知也·我佛以清淨六塵為明心之本·凡耳目之入·皆虛妄耳·”予曰：“然則上人以是而名其閣·何也？”上人笑曰：“偶然耳·”留閣上又三日·乃歸·至正十五年七月二十三日記·

Liu Ji

A zúgó fenyves pavilonja*

I.

Eső, szél, harmat és mennydörgés, ezek mind az égből erednek. Az esőnek és a harmatnak van formája, és táplálják az életet. A mennydörgésnek nincs formája, ám van hangja, és ugyanígy van a széllal is. Az üres égen felrobajló mennydörgéssel ellentétben a szél nem képes önmagában hangot kelteni, hanem más dolgokkal érintkezve talál hangra. Ebből a más dolgokkal való kapcsolatából következik az, hogy hangjának természete ezen dolgoktól függ: hangos vagy csendes, tiszta vagy zavaros, gyönyörködtető vagy rémisztő, mind attól függ, hogy milyen tárggyal érintkezik. Még ha

DOI: 10.61901/Kellek.2025.74.06

Liu Ji 劉基, tiszteletnevén Bowen 伯溫 (1311–1375), a mai Zhejiang tartománybeli Qingtian szülőtte. Sikerral vette a legmagasabb birodalmi vizsgákat, azonban később lemondott minden hivataláról egy kisebb politikai konfliktus következtében. Amikor 1360-ban Zhu Yuanzhang 朱元璋 fellázadt a Yuan-dinasztia ellen, Liu Ji több más hivatalnokkal együtt mellé állt, és fontos katonai és egyéb tanácsokkal látta el. Amikor 1368-ban Zhu megalapította a Ming-dinasztiát, Liu Ji központi figurává vált az új dinasztia megszervezésében, és Zhu számos döntésének elméleti és egyéb alapját készítette elő. Az írásművészet terén Liu Ji felelevenítette az ókori írásformákat és eljárásokat, valamint bevezette ezeket a Ming birodalmi vizsgarendszerbe is. Számos útnaplót írt hivatalos és magánjellegű utazásairól is.

* Köszönetet szeretnék mondani Szabó Enikőnek, aki a magyar fordítást átnézte.

eszeveszett erővel is feszül földhalomnak vagy teknős formájúra faragott kőemlévénynek,¹ nem kelt hangot. Egy üres és mély völgyben hatalmas és erőteljes hangot kelt, hömpölygő víz felett hullámvérés morajló hangját idézi elő. Sosem lel békés egyensúlyra, és mindkettő félelmet és riadalmat hoz az emberre. Ezért csakis a fák és növények képesek előcsalogatni a szél igazi hangját. Ezek közül a nagy levelűek hangja tompa, a száraz levelek hangja szomorú, a satnya levelek pedig törékenyen és dallamtalanul neszeznek. Ezért semmi sem annyira megfelelő a szélnek, mint a fenyőerdő. A fenyők törzse egyenes és ágaik lefelé íveltek, leveleik vékonyak, gallyaik meg hosszúak. Különleges, ám mégis magasztos fák, szabadon növekvő és buja [erdőket alkotnak], pompás és csodálatos lombozattal. Ezért, amikor a szél fenyőerdőn fúj keresztül, hangja se nem tompa, se nem hivalkodó,² hanem könnyedén és fesztelenül hömpölyög a fák törzsei között. Ez a hang képes enyhíteni a szorongást és eloszlatni a megalázottság érzését, feloldja a zavart és a tisztátalanságot, tágassá teszi az elmét és megkönnyíti a lelket, benső csendet és mozdulatlanságot hoz, a világi bajoktól távoli szabad kóborlást a létben.³ A fenyőerdő azok számára a legmegfelelőbb, akik oly mértékben rajonganak a hegyvidéki erdős tájakért, hogy képtelenek elszakadni tőlük. Az Aranykakas-csúcson három ősergő fenyő áll, én magam sem tudom, hány száz év lehet a koruk. Amikor egy gyengéd szellő öleli őket körül, hangjuk, akár egy földalatti forrásé, amely kavicsok között csörgedezik sebesen. Amikor erősebb a szél, mintha udvari zenét hallanánk, és amikor tomboló szélvihar van, úgy tűnik, hogy hatalmas hullámok csapódnak a szikla oldalának, vagy mintha valaki erővel dobot verne alig kivehető ritmussal.⁴ A Fangzhou nevű tiszteletreméltó szerzetes

- 1 Itt a 夔夔 mitologikus teknősről van szó (más nevén 龜趺), amelyet gyakran faragtak kőbe rituális helyeken.
- 2 A 不激 egy hangutánzó szó, amelyet általában a köpés hangjának utánzásakor szokás használni. A jelen kontextusban ez némileg szokatlan lett volna, ezért döntöttem a „nem hivalkodó” forma használata mellett, amelynek lehet köze – nem is kevés – a köpéshez vagy az attól való önmegtartóztatáshoz / tartózkodáshoz.
- 3 „...benső csendet és mozdulatlanságot hoz, a világi bajoktól messzi szabad kóborlást a létben” 恬淡寂寥·逍遙太空. A 逍遙 „szabad kóborlás” utalás a daoizmus második kanonikus nagy művére, a *Zhuangzi* 《莊子》 című klasszikusra. Ennek első fejezete a 逍遙遊 címet viseli, amelyet a leggyakrabban a „szabad kóborlás” szókapcsolattal szokás visszaadni.
- 4 Az egész eddigi leírás mintha a daoista természetfilozófia, a különféle hatások és ellenhatások, ellentmondások kiegyenlítésének a kiskatéja volna. Noha ebben nem lehetünk teljesen biztosak, és egyébként is ennél általánosabb a kép, de ez a leírás nagyon hasonló ahhoz, ahogy háromszáz évvel korábban Wang Anshi 王安石 (1021–1086) leírta a „legfelsőbb végtelen látképét” 太極圖 a *Daode Jinghez* 道德經 írt kommentárjaiban. Ott Wang azt írja, hogy az említett mű első sorában szereplő kitért értelmében az ember számára a valóság és az Ű, a Dao 道 nem azért felfog-

[kétemeletes] pavilont⁵ épített alattuk, és elnevezte azt „a zúgó fenyves pavilonjának”. Egyik utam közben megpihentem itt, és olyannyira lenyűgözőnek találtam, hogy még a hazatérésről is megfeledkeztem. Mindannak ellenére, hogy hegyek és erdők között található, mégsem távoli, az ember világától elzárt hely. Nyáron nem elviselhetetlen a hőség, télen pedig nem kínkeserves a fagy. Bámultam a fenyőket, és megnyugtatták a szemem, hallgattam a szél hangját, és megnyugtatta a fülem. Magam mögött hagytam mindennapi kötelességeimet,⁶ és gondtalanul barangoltam [a környéken] anélkül, hogy bármiféle köznapi aggodalom megzavarta volna lényemet.⁷ Boldog voltam egész nap. Miért kellene a Ying folyóban megmártanunk testünket,⁸ és miért kellene megmászunk a Shouyang hegyet azért, hogy tisztán lássunk?⁹ Jómagam a négy égtájat belaktam

hatatlan, mert a valóságtól idegen, mai nyugati szóval élve transzcendens és elzárt, nem-immanens, hanem azért, mert annyira összetett és komplex, hogy képtelenség egyetlen gondolatsorban átfogni. Wang metaforája a rét. Amikor azt mondom, „rét”, van egy általános, homályos képem arról, hogy mi a „rét”, azonban, ha elkezdem egyenként átgondolni az összes fűszálat, az összes rovat, az összes virágot, az összes harmatcseppet, az összes kis és nagy állatot, az összes madarat, az összes felhőt és szellőt, valamint mindezek egymáshoz való viszonyait, kapcsolatait és változásait, váltakozásait, hamar rájövök, hogy ez teljes mértékben lehetetlenség. Bővebben lásd: 《王安石全集》[Wang Anshi összes műve]. 崇文書局 (原湖北辭書出版社) [Chonwen Kiadó] · 武漢 [Vuhan] · 2020.

- 5 Az itt használt írásjegy a 閣, amely specifikusan kétemeletes pavilont jelöl.
- 6 Az itt használt fogalom a 偃蹇. Ez azt a hozzáállást jelöli, amikor az egyébként nem beteg hivatalnok betegsége hivatkozva megtagadja a napi tanácskozásban vagy más hivatali munkában való részvételt. Nagyon jellemző volt a kínai intézménytörténet során olyan esetekben, amikor a hivatalnok nem értett egyet a meghozandó döntéssel, vagy épp a döntéssel szembeni álláspontja veszélynek tette volna ki az udvarban akár hivatalnoktársai, akár a király vagy később a császár haragja miatt. Ezért fordítottam úgy, hogy „magam mögött hagytam a mindennapi kötelességeim”.
- 7 心, de mivel ez különösképp a klasszikus kínaiban egyaránt jelölhet szívet és elmét, rációt és emóciót, ezt szándékoztam áthidalni a „lényem” szóval, amely többféle filozófiai hagyományban is a szív és az elme egységét hivatott kifejezni.
- 8 A kínai eszmetörténetben végletekig ismételtetett és hivatkozott történet szerint Xu You 許由, hallván, hogy Yao császár 堯帝 (a hagyomány szerint i. e. 2356–2255 között uralkodott) neki akarja adni a császári címet, elmenekült, és a Ying folyóban mosta ki füleiből az otromba szavakat. Ezek után elvonult a hegyek és erdők közé remetének. Itt feltehetőleg arra történik utalás, hogy a mindennapi felelőségektől való megpihenésben nem kell annyira drasztikusnak lenni, mint Xu You, nem kell ezekről végleg lemondani, azonban egy kis szünet néha igencsak jól jön.
- 9 A kínai eszmetörténetben szintén végletekig ismételtetett és hivatkozott másik történet szerint Boyi 伯夷 és Shuqi 叔齊 a Shang-dinasztia (kb. i. e. 1600 és 1046) idején élő két testvér volt. Boyi elutasította apjától a hatalomátvételt, mert úgy vélte, hogy apja jobban kedveli fiatalabb testvérét, Shuqit, és tiszteletlenség volna apjával szemben, ha semmibe venné akaratát. Shuqi viszont azért utasította el a

már anélkül, hogy bárhol hosszasabban maradni akartam volna, ám ez a pavilon megigézte a lelkemet. Ezért írtam ezt az emlékiratot, amikor a Zhizheng uradalom tizenötödik éve hetedik havának kilencedik napján¹⁰ búcsút vettem az itt élő apáttól.¹¹

II.

A zúgó fenyves pavilonja az Aranykakas-csúcs alatt és a Csobogó-forrás¹² felett található. Tavasz idején ellátogattam ide, és két éjszakát maradtam.

hatalmat, mert úgy vélte, hogy szembe megy a szokásrenddel, ha idősebb testvérét figyelmen kívül hagyva elfogadja apjától a hatalmat. Ezért aztán kettesben szöktek meg a környező hegyekbe. Időközben a Shang-dinasztia megbukott, és mivel a föld a Shang tulajdona volt a közfelfogásban, Boyi és Shuqi választás elé kényszerült: az új Zhou-dinasztia földjéből enni hűtlenség lett volna a Shang-dinasztiával szemben, ezért mindketten megtagadták bárminemű étel magukhoz vételét, és éhen haltak a hegyek között. A kínai gondolkodásban a tűzön-vízen keresztüli hűség példaképei. Liu Ji utalása itt valószínűleg arra vonatkozik, hogy a Shang-dinasztia vagy a Zhou-dinasztia és a nép ugyanaz, Boyi és Shuqi szolgálhatták volna a népet függetlenül attól, hogy a dinasztia neve épp micsoda. Liu Ji kritikája ezzel a két időtálló metaforával szemben már csak azért is érdekes, mert ezek megjelennek olyan legista művekben is, mint például a *Hanfeizi* 《韓非子》. Han Fei nyersen kimondja, hogy az olyan hivatalnokok, mint Boyi és Shuqi a leghaszontalanabb hivatalnokok közé tartoznak, hiszen személyes szimpátiáikat előbbre helyezik az állam javánál. Lásd például *Az uralkodónak kárt okozó hivatalnokok* 《韓非子·姦劫弑臣》 című fejezetet: „Így pedig a régi korokban volt Boyi és Shuqi, [akiknek] Wu király át akarta engedni a hatalmat, [ám] ők ketten inkább éhen haltak a Shouyang-hegy oldalán. Az ilyen hivatalnok sem a súlyos büntetéstől nem fél, sem a magas jutalmazás nem érdekli, nem lehet az ilyet büntetéssel megfékezni, sem jutalmazással ösztönözni. Az ilyen hivatalnokokat én haszontalan hivatalnokoknak nevezem, kevésre tartom és megszabadulnék tőlük, azonban a mostani uralkodók nagyra tartják és védelmeyik őket.” Eredeti szöveghely: 古有伯夷、叔齊者·武王讓以天下而弗受·二人餓死首陽之陵·若此臣者·不畏重誅·不利重賞·不可以罰禁也·不可以賞使也·此之謂無益之臣也·吾所少而去也·而世主之所多而求也。

10 Más szóval: 1356. július 9.

11 Itt nem a fent említett Fangzhou szerzetesről van szó, aki a pavilont építette vagy építtette, hanem arról az apátról, aki akkor volt a pavilonnál, amikor Liu Ji ott járt. Az eredeti szöveg 上人 alapvetően „előljáró”, de ugyanakkor „szerzetes” értelmű szavát fordítottam apátnak, összeolvasztva a szó e két értelmét.

12 Az eredeti név itt a 活水源. A 活水 szaladó vizet, rohanó vizet jelent, nyilván egy forrásról van szó. Mivel azonban a 活 írásjegy nem huo, hanem guo formában olvasva hangutánzó szóvá válik, amelynek a csobogás, cuppogás az értelme, úgy gondoltam, hogy itt ez utóbbi jelentés lehet a közelebbi.

Végig esett az eső, így nem gyönyörködhettem a forrásban, csak éjjel-nappal hallottam a csörgedezését.¹³ Ezért most visszatértem, és több mint tíz napot maradtam a pavilonnál, így igazán tanúja lehettem a mindig változó tájainak. A pavilon mögött lévő hegycsúcs magasabb bármelyik másiknál, tetején fenyő áll, amely hasonlatos egy madártollakkal díszített lovaskocsihoz.¹⁴ Amikor felnéztem rá, a szél lengette ágait, vágató sárkánynak és táncoló főnixmadárnak tűnt. Árnyékbrokáttal terítette be a szirteket maga körül, a fenyő árnyai kígyókként tekergöztek oda-vissza, keresztül-kasul, fel és le, pompás színekavalkádot hozva létre maguk között. Szemeim felragyogtak, amikor megpillantottam. Hangja is volt ám, és úgy tűnt, hogy a régmúlt idők xun és chi hangszerein játszott zenét hallom,¹⁵ vagy mint aláhulló eső hangja, köveknek zúduló folyó csobogása, toporgó lovak nyerítése, lándzsákkal összecsapó kardok csörömpölése, földigiliszták fű menti mocorgása, hol magas, hol mély, hol itt, hol amott, leírni is alig lehet. Hallgató, ha fülét hegyezte, kiélezte hallását.¹⁶ Megkérdeztem az apátot a pavilon nevének eredetéről. „*Fogalmam sincs – mondta –, mi, buddhisták, úgy tartjuk, hogy alapvető fontosságú megtisztítani lelkünket a halandóság hat porától,*¹⁷ mivel azok, akik halandó szemmel néznek és

- 13 A szöveg nem hangsúlyozza ki külön, de a kontextusból számomra úgy tűnik, hogy a forrás látványában nem tudott gyönyörködni. Annál is inkább, mivel ez új elem az első részhez képest, tehát valószínűleg akkor nem látta, második útján pedig látni szeretne volna.
- 14 Az itt használt fogalom a 幢葆, melynek jelentése: madártollakkal feldíszített lovaskocsi, hintó. Lásd: 羽幢葆車·飾有鳥羽的旗幟和車蓋。
- 15 塤 és 篪, az előbbi nagyrészt égetett agyagból készült hangszer, utóbbi egyfajta bambuszsp. A két hangszeren nagyon sok esetben egymást kiegészítve játszottak, ezért metaforikusan a testvériség, bajtársiasság képévé is váltak.
- 16 Visszaütalás a szöveg elején megjelenő daoista természetfilozófiára. Liu Ji itt voltaképp azt mondja, hogy minél inkább füleled a természetet, annál tisztábbá és élesebbé válik a hallásod, más szóval: minél inkább a természetre hallgatsz az emberi világ és csaláságai helyett, annál inkább összhangban leszel a természettel és azon keresztül önmagaddal. Ez visszaütalás Xu You történetére is: amikor felajánlották a császári trónt, ő elmenekült, és egy hegyi patakban mosta ki füléből az otromba szavakat. A fővárostól a természetbe menekült, és soha nem is tért vissza. Ezért próbáltam általánosan megfogalmazni: itt nem valamiféle személyes érzésről vagy tanácsról van szó, hanem általánosnak tekintett filozófiai elvről. Ráadásul megelőlezi a buddhista apát mondanóját is, lásd alább. Annál is inkább, mert itt Liu Ji földigiliszták mozgásának morajlását hozza példaként. Kifejezetten éles hallással kell valakinek rendelkeznie, hogy ezt meghallja, ha ugyan egyáltalán.
- 17 六塵, a halandóság hat pora, kosza, tisztátalansága. Buddhista elképzelés: a tárgyak és azoknak a hat érzékszervben – látás, hallás, szaglás, ízlelés, érintés és gondolkodás – keltett hatásai, mondhatnánk lerakódásai. A buddhizmusban a hatféle vágy, a hatféle megkísértés gyökere és kiváltója, ennek metaforája. Az ezektől való megtisztulás nélkül nem érhető el a megvilágosodás, a létezés kerekén kívülre kerülés.

halandó füllel hallanak, mindhiába látnak és hallanak.” Rákérdeztem, hogy vajon ezért kapta-e a zúgó fenyők pavilonja nevet a hely, mire ő nevetve mondta: „*Nem, véletlenül kapta ezt a nevet.*” Még további három napot töltöttem a pavilon környékén, aztán pedig hazatértem. Mindezt feljegyeztem a Zhizheng uradalom tizenötödik éve hetedik havának huszonharmadik napján.¹⁸

Ivácson András Áron fordítása

A fordítást ellenőrizte és az eredetivel összevetette Viczenti Mátyás

18 Más szóval: 1356. július 23-án.

